

JOSEP LLUÍS BARONA I JOAN LLORET

President i vocal del congrés *L'exili científic republicà. Un balanç històric 70 anys després*

Josep Lluís Barona, catedràtic d'Història de la Ciència i Documentació a la Universitat de València, i Joan Lloret, pediatre i professor d'Història de la Ciència i la Documentació a la Universitat de València, van ser els responsables del congrés *L'exili científic republicà. Un balanç històric 70 anys després*, que va tenir lloc el passat novembre a l'Institut d'Història de la Ciència López Piñero, coincidint amb l'exposició *Científics de l'exili 1939-2009*.

Per què un congrés i una exposició al voltant de l'exili científic? Podríem dir que el dels científics és un exili desconegut?

J. LL. BARONA: Al meu parer no hi ha una consciència clara de la importància de la ciència i de les reformes sanitàries com a factor de desenvolupament social a Espanya entre 1900 i 1939. La societat ha de conèixer la brutal sagnia que la desfeta republicana va significar per a les polítiques de progrés espanyoles, donat que l'elit intel·lectual i científica va haver d'exiliar-se o va ser apartada.

Quina era la situació de la ciència espanyola abans de la Guerra Civil?

J. LL. BARONA: Abans de la guerra venien a Espanya Albert Einstein, Marie Curie o John Maynard Keynes a fer conferències i trobar-se amb els seus col·legues científics i universitaris. La política de pensions a l'estranger havia creat una jove comunitat científica espanyola perfectament connectada amb els millors centres estrangers, havia iniciat polítiques de salut pública coordinades amb la Fundació Rockefeller i amb els organismes internacionals, com ara el Comitè d'Higiene de la Societat de Nacions. Venien a Espanya científics estrangers a formar-se a l'escola de Cajal... La investigació científica gaudia realment d'un gran present i de millors perspectives de futur.

No obstant això, en acabar la guerra molts científics i intel·lectuals van haver d'exiliar-se. I no tots els països els reberen amb el mateix entusiasme; què va moure Mèxic a donar acollida a un nombre tan alt de científics espanyols?

J. LLORET: La raó va ser fonamentalment el president Lázaro Cárdenas, que va tenir la feliç idea i la iniciativa de rebre els exiliats espanyols. També és veritat que tenia un interès especial a acollir sobretot els científics, el que va suposar un avanç per a Mèxic en molts aspectes, especialment en les investigacions científiques.

També hi va haver científics que optaren per no exiliar-se, quines conseqüències va tenir aquesta decisió per a ells?

J. LLORET: Van patir el que s'anomena un exili interior; van sofrir la repressió de la dictadura, que va ser de tot tipus, des d'inhabilitacions, suspensió de feina i sou, presó... I el representant màxim d'aquesta repressió a València fou el rector Peset Aleixandre, que va morir afusellat a Paterna.

**«LA SOCIETAT HA DE
CONÈIXER LA BRUTAL
SAGNIA QUE LA DESFETA
REPUBLICANA VA
SIGNIFICAR PER A LES
POLÍTiques DE PROGRÉS
ESPANYOLES»**

(JOSEP LLUÍS BARONA)

Quins altres casos trobem en la ciència valenciana?

J. LL. BARONA: L'elit dirigent de la ciència i la sanitat va quedar escapçada. Al voltant del 50% dels professors i molts metges patiren expedients de depuració: Puche, Beltrán Báguena, Urtubey, Usano i salubristes com Rincón o Chabàs passaren per la presó, l'exili o el desterrament. S'ha de tenir en compte que València havia estat capital de la República i un bastió de la resistència republicana fins al final, i la repressió contra els qui no van poder fugir va ser molt violenta.

Quin és el motiu de l'alt nombre de científics exiliats? Estaven molt implicats políticament?

J. LL. BARONA: L'extermini de maçons, republicans, anarquistes i comunistes era un pla perfectament dissenyat des dels inicis del colp militar, i es va anar aplicant en els territoris ocupats sense cap tipus de garanties jurídiques. Es tractava d'eliminar físicament la dissidència. Els metges, químics, farmacèutics, veterinaris, arquitectes, enginyers, sovint havien militat en partits d'esquerra, eren maçons o s'havien compromès amb projectes de la República.

J. LLORET: Evidentment hi hagué molts que van estar implicats en activitats polítiques durant la República, de fet alguns d'ells se'n van anar a l'URSS en acabar la guerra. Però n'hi havia d'altres que, encara que no estaven tan compromesos amb la República, van voler exiliar-se per a poder continuar duent a terme una tasca que en aquells mo-

**«PODRÍEM ENUMERAR
MOLTÍSSIMS AVENÇOS
EN QUÈ PARTICIPAREN
CIENTÍFICS ESPANYOLS EN
L'EXILI, PERÒ SOBRETOT N'HI
HA EN ELS ÀMBITS MÈDIC I
EN LA FISCOQUÍMICA»**

(JOAN LLORET)

ments a Espanya no seria possible. De fet, la majoria de les institucions científiques més importants quedaren desfetes després de la Guerra Civil.

J. LL. BARONA: És que qualsevol podia ser denunciats. Els expedients de depuració són, al meu parer, la literatura més miserable, on es veuen les venjances, les delacions i les actituds més miserables. La denúncia per immoralitat, falta de religiositat, tendències esquerranes o qualsevol tipus d'acusació era prou per arruïnar la vida de qualsevol ciutadà, i la polarització social i ideològica va deixar les mans lliures a tota mena de misèries. I els científics també en foren víctimes.

Què va significar aquesta generació científica perduda per a la ciència espanyola?

J. LL. BARONA: La repressió franquista no sols va provocar l'exili dels científics millor qualificats, els que havien dirigit la profunda modernització científica del país, com Blas Cabrera, Gustavo Pittaluga, Enrique Moles i molts altres, sinó que, com hem comentat, també es va dur a terme un dolorós programa d'inhabilitacions per als qui es van quedar. El franquisme va perseguir amb crueltat tots aquells que havien impulsat la llibertat que comporta la ciència. La postguerra va ser un desert implacable, una etapa d'aïllament internacional, terrible per a la llibertat científica.

I per als països d'acollida, què va comportar aquesta arribada de nous científics?

J. LL. BARONA: A països com Veneçuela i especialment Mèxic, la gran massa de científics i metges va aportar-los l'experiència i els projectes republicans, en un moment de consolidació de les reformes. El paper dels republicans espanyols va ser cabdal. Però també exiliats com Josep Trueta, a Oxford, Severo Ochoa, als EUA, o Pío del Río-Hortega, a Oxford i Argentina, van brillar amb llum pròpia. Molts altres, anònims, simplement s'integraren amb normalitat en les comunitats científiques dels diferents països d'acollida.

Podem dir que la ciència espanyola ha recuperat els anys perduts des del final del franquisme?

J. LLORET: Han passat ja molts anys, efectivament, i, encara que queda molt per fer, estem prop d'arribar a un nivell en el qual podrem comparar-nos amb la ciència d'altres països veïns.

ANNA IBORRA

Estudiant de periodisme, Universitat de València

